

Hol a szisztéma?

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 44. szám, 2020. október 30.

Voltam rabló, voltam pandúr. Kutatóként projektpályázat kidolgozásának részese, később benyújtott kutatási pályázatok elbírálója és befejezett, kifizetést kérő munkák elemzője. Van tapasztalatom abban, hogyan kell egy nagy tervet előkészíteni, működésre felállítani és végrehajtani. Ezért nem értem ezt a mostani helyzetet egyes egyetemek átalakításával kapcsolatban. Kormányzati határozattal a három tucat magyar egyetemből nyolcat alapítványi működésbe helyeztek át. Ebből egynél, a Corvinus Egyetemenél, már korábban megtették, egyet pedig, a Szent Istvánt az év végétől fogják. Az átsorolás előkészítéséről, elvi alapjairól, a tevékenységek összefüggéseiről gyakorlatilag mit sem lehet tudni.

Elvek sora

Kezdjük a megtervezéssel! Egy ilyen horderejű átalakítást mindenekelőtt a célok megfogalmazásával kell kezdeni. Milyen haszonnal járhat az átalakítás, gazdaságilag és az oktatás meg a hozzá kapcsolódó kutatás céljait, színvonalát tekintve? A felsőoktatási intézményeket finanszírozó állami költségvetés számára mindenképpen előnyös, mert egyszeri adományozással: az alapítványi tőke elhelyezésével a továbbiakban megszabadul az évenkénti ellátás pénzügyi terhelésétől, idesorolva még az állami felügyeletet ellátó hivatalok költségeit is. Az államhatalom számára további előny, hogy a meghozott törvények alapján ő bízta meg a vezetést, a felügyeletet ellátó kuratóriumok tagjait, akik így ezeken az egyetemeken, akár közvetlenül is, végrehajtják e hatalom céljait, elvárásait, mivel az évszázados szokásrend szerinti egyetemi autonómia lényegében érvényét veszti.

A célokat tehát feltehetőleg kormányzati szinten megfogalmazták, ám a végrehajtásuknak már komplex folyamatnak kell lennie, mégpedig: meg kell határozni, hány egyetem kerüljön bele az új szisztémába, ezek milyen tematikájú egyetemek legyenek, milyen hallgatói összetétellel (ösztöndíjasok/fizetők, magyarok/külföldiek). Mekkora alapítványi összeget kapjon egy-egy egyetem, honnan származzon az alapítványi pénz és milyen legyen az összetétele (államkasszából, magánvállalattól? Formája mi legyen: pénzüsszeg, részvény, kötvény, beruházások, adományok stb.)? Hogyan működjen az egyetem irányítása, vezetése, milyen legyen a felügyelő, irányító testület összetétele, milyen ciklusokban és milyen elvek szerint változzanak? Milyen elvek szerint és hogyan szolgálja az adott alapítványi egyetem az ország közös oktatási, kulturális és tudományos-innovációs politikáját, hogyan és milyen elvek szerint működjenek az alapítványi egyetemek nemzetközi kapcsolatai?

Ebből a nem teljes, egyes részleteket nem említő felsorolásból is kitűnik, hogy egy ilyen horderejű változtatás komplex megfontolásokat és megvalósítási eszközök-módszereket igényel. Amihez először nyilván az alapelvek megfogalmazása szükséges. Alapvető kritérium, hogy ezeket hozzáértő grémiumoknak meg kell vitatniuk, majd az érvek és javaslatok alapján át kell dolgozni. Akár többször is. Ezt követheti a kivitelezés elveinek kidolgozása, amelyeket, az előzőkhöz hasonlóan viták, elemzések, többszöri alakítások-javítások után, iterálva lehet végleges formába önteni. Meglehetősen időigényes folyamat.

Kérdések sora

Mármost, közelítve az immár törvénnyel hitelesített állapothoz, vagyis egyes egyetemek alapítvány alá

rendeléséhez, konkrét kérdések sora következik. Számomra az első: miért éppen nyolc? Nem hat, nem tíz, nem egy tucat. Ennél lényegesebb a következő kérdés: miért éppen ez a nyolc? Milyen elvek alapján választották éppen őket? A vezetőik lobbiztak érte, hogy bekerüljenek ebbe a sorba? Elnézve a háborgásokat, kicsi a valószínűsége, bár nem nulla, mert akár lehetett köztük olyan is, amelyiknél tudatosan ezt akarták. Lehetett, de ez csak feltételezés, mert információ nincs róla. A kiválasztottak összetétele igen vegyes, szinte ad hoc jellegű. Talán geográfiai elvek domináltak? Nézem az újonnan besoroltak területi megoszlását, ám ilyen törvényszerűség aligha állapítható meg. Netán azok kerültek sorra, amelyeknek tematikája elavult, és most remélni lehet, hogy majd az új szisztémában fellendülnek? Esetleg olyanok kerültek volna be, amelyeknél majd jelentős adományokra lehet számítani a fenntartásukhoz? Némi rendszert sejttem, hogy három egyetem alapvető témája műszaki, háromé meg kötődik a mezőgazdasághoz, környezetgazdasághoz. Persze mindegyiknél kiegészítő szakokkal, hogy univerzitásnak lehessen őket tartani. Még a közgazdasági egyetem is ide sorolható, mert voltaképpen mindegyik a reálgazdaságot szolgálhatja. De akkor mit keres ott a két művészeti? Csak azért kerültek be a listába, hogy színesítsék az összetételt, vagy más, a politikához kötődő érvek miatt sorolták őket ide? A tudományegyetemek miért maradtak ki? Vagy ők a következő lista részesei lesznek? És egyáltalán: folytatódik-e az „alapítványosítás”, vagy ennyi, aztán kész? Esetleg mindenki sorra kerül majd, és ha igen, vajon milyen ütemezésben? Netán már egy új listán ott van a két nagy, kimaradt műszaki egyetem meg tudományegyetemek is?

A működések mikéntje

Immár törvény által rögzítve új rendben működnek a kiválasztott egyetem. Működnek? Létezik már az új rendhez illesztett szervezeti és működési szabályzatuk? Aligha, hiszen azt nemigen lehet egy-két nap alatt kialakítani.

Alapvető kérdés a finanszírozás módja. Miből és hogyan történik a finanszírozás, méghozzá ilyen, meglehetősen nagy szervezeteké. Az alapítványi tőke szent, ahhoz hozzányúlni nem lehet, nem szabad. Tehát annak banki kamata, befektetéseinek, részvényeinek, kötvényeinek hozama lehet a finanszírozás alapja, hozzávéve az olyik esetben igen jelentős tandíjakat is. Sőt, akár adományok is idesorolhatók, például egykori és sikeressé vált diákoktól. (Zárójelben: most derül majd ki, hogy ez a hozamból finanszírozás hogyan fog megvalósulni például a Corvinus Egyetem esetében, ahol a két fő alapító-finanszírozó közül az egyik napjainkban igencsak veszteséges.) A felsorolt bevételekből kell fizetni a személyzet bérét, a fenntartási-üzemeltetési költségeket, a mindig szükséges javításokat, a konferenciaszervezéseket, a meghívott vendég-előadókat, professzorokat. És természetesen fejlesztéseket. Épületbővítéseket, új berendezések, műszerek, eszközök beszerzését, mindenfajta fejlesztést. Ráadásul rögzítve van-e, hogyan tud kimenekülni egy esetleges pénzügyi hiányból, sőt csődből az alapítvány?

Lényeges felvetések, ám legalább ennyire fontos az oktatás és a színvonalas egyetemi működéshez elengedhetetlen kutatások ügye. Nyilvánvalónak látszik, csak kérdés, mennyire megfogalmazott, hogy ezekben az esetekben a kuratórium feladata megszabni az irányokat. Amihez természetesen alapvető személyzeti kérdések kötődnek. Lesznek-e csökkentendő, sőt megszüntetendő témák-irányok? Még fontosabb kérdés újaknak a bevezetése, létrehozása. Mindezeknek jelentős személyi vonzataik vannak. Nyilvánvaló, hogy az öttagú kuratóriumok hozzáértése mindezen ügyek, folyamatok intézéséhez nem elegendő. Különösen, ha konkrétan szemügyre vesszük a már megbízott kuratóriumok összetételét, tagjaik szakmai felkészültségét. Létrehoznak majd tanácsadó grémiumokat? Vagy azokat is a kormányzat jelöli ki? És természetesen alapvető feladat, hogy nem is kis létszámú működtető apparátust is fel kell állítani. Vajon készen vannak-e mindezekre a feladatokra a tervek és intézkedések?

Kérdések sora. A mindennapok gyakorlata majd megadja rájuk a válaszokat. Sok-sok buktatóval, sőt, akár szakadékokkal is. Nagy ára lesz, és ki fizeti majd az árát?

És most mi van?

És: miért csak ők? Hol a többi?

Mármint, miért csak a Színház- és Filmművészeti Egyetem (SZFE) tanárai és hallgatói lázadtak föl? És a többiek? Ha előfordultak is náluk megmozdulások, gyakorlatilag mit sem tudni róluk. Vagy ellenkezőleg: ők elégedetten fogadják, és remek lehetőséget látnak az alapítványosításban? Az is lehet, nagyon is valószínű, hogy a leendő műszaki, agrárszakemberek, állatorvosok, közgazdák nem képesek olyan remek megmozdulásokra, mint az SZFE érdekeltjei. Érthető, hiszen az SZFE megmozdulásait nagyszerű rendezők segítik, és maguknak a hallgatóknak nagyobb része eleve a szereplést választotta élethivatásának.

Ám az is lehet, hogy igenis voltak mozgások Miskolcon, Győrben vagy Sopronban, de nem jutottak el a média munkásainak érzékenységi küszöbéig. Vártam – nem egyedül –, hogy a médiában megkérdik, feltárják, ti miért nem lázadtok? Netán nektek jól jön ez az átalakítás? És egyébként is, mire számíthattok, ha tüntettek? Ez is hír, meg az is. De nem, csak az SZFE szerepel mindenütt. Talán érthető, hiszen a róluk szóló hírek, események színesek, érdekesek. Holott ez a tüntetés, az ő tiltakozásuk voltaképpen témájában meglehetősen leszűkített, még csak nem is súrolja a fentiekben felsorolt igen súlyos problémákat, mert gyakorlatilag személyi kérdésre redukálódik.

Nos, ami a személyi megbízásokat illeti, végigtanulmányoztam a többi egyetem kuratóriumainak névsorát, és döbbenetes szakmai összetételeket láttam bennük. Jogász az állatorvosoknál (külön előny, hogy egyúttal az ökolívó-szövetség elnöke), nyugalmazott püspök meg folyton cikázó miniszter az egyik, főleg műszaki témájú egyetemnél, jól focizó miniszter a másiknál. És persze, kőolajipari vezetők a színművészeknél. Igazán kiváló válogatás, meggyőzhet minket, hogy kormányunknak érdemes volt karddal mennie a gordiuszi csomónak. Végül, de messzemenően nem utolsósorban: valóban ennyire passzívok lennének a többi hét egyetem oktatói és főleg a hallgatói? Vagy csak ennyire érdektelen lenne az ő sorsuk, kilátásaik?

Kérdések sora, már csak válaszok sorára lenne szükség.

(A szerző villamosmérnök.)